

Толкач С.М. Земельні правовідносини особистого селянського господарства: окремі правові аспекти.....	175
Шевцова О.В. Поняття торгівлі людьми.....	183
Шнормок О.М. Загроза екологічної катастрофи на окупованих територіях Донецької, Луганської областей.....	187
СЕКЦІЯ 3. СОЦІАЛЬНО-ГУМАНІТАРНА (СОЦІАЛЬНІ, ГУМАНІТАРНІ ТА ПРИКЛАДНІ НАУКИ)	193
Болдирева В.М. Чого бракує науковцям для вивчення англійської на рівні В2.....	193
Дем'яненко Ю.О. Мова як метод дослідження свідомості та досвіду особистості	198
Коваленко В.І. Економіко-математичне моделювання економіки	209
Коваль Ю.В. Тенденції становлення та розвитку молочної промисловості на Чернігівщині за радянської доби	215

Толкач С.М., Ст. викладач Чернігівського національного технологічного університету ННІ права та соціальних технологій

ЗЕМЕЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ ОСОБИСТОГО СЕЛЯНСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ОКРЕМІ ПРАВОВІ АСПЕКТИ

Україна стала на шлях реформування агропромислового комплексу з моменту набуття незалежності. На сучасному етапі розвитку аграрного сектору серед існуючих організаційно-правових форм суб'єктів сільськогосподарської діяльності значне місце займають особисті селянські господарства громадян.

Визнання і відродження особистого селянського господарства пройшло достатньо складний шлях. По-перше, це період "колективізації" і по-друге, це період, коли в умовах неплатоспроможності сільськогосподарських підприємств такі господарства довгий час залишались єдиним джерелом забезпечення селян продуктами харчування і постачанням продуктів до міст.

Слід зазначити, що дослідженню проблем функціонування особистих селянських

господарств присвячено багато наукових праць, серед яких особливої уваги заслуговують дослідження Балаша Л., Збарського В., Мельник Л., Месель-Веселяк В., Онищенко О., Свиноуса І., Хвасенко А.А., Лебідя В.І. та багатьох інших відомих вчених.

Проте, не зважаючи на безліч наукових публікацій окремі аспекти їх діяльності до цього часу остаточно не вирішено, особливо в сфері регулювання земельних відносин.

Земельне законодавство України передбачає можливість громадянам займатися сільськогосподарською діяльністю індивідуально чи спільно з особами, які перебувають у сімейних або родинних відносинах .

Така діяльність у багатьох випадках є єдиним джерелом отримання доходів для значної кількості сімей України.

Особисте селянське господарство – це господарська діяльність, яка проводиться без створення юридичної особи фізичною особою індивідуально або особами, які перебувають у сімейних чи родинних стосунках і спільно

проживають, із метою задоволення особистих потреб шляхом виробництва, переробки й споживання сільськогосподарської продукції, реалізації її надлишків та надання послуг із використанням майна особистого селянського господарства, у тому числі й у сфері сільського зеленого туризму[1].

Особисте селянське господарство є особливою формою сімейної економічної діяльності та вирізняється рядом характерних ознак:

- за законодавством особисте селянське господарство не вважається підприємницькою діяльністю, тому створення і ведення особистого селянського господарства не передбачає обов'язку для осіб, які її здійснюють, реєструватись фізичною особою-підприємцем чи засновувати юридичну особу;

- вести особисте селянське господарство можуть особи, які перебувають у сімейних або родинних стосунках та спільно проживають;

- основна мета ведення особистого селянського господарства - задоволення особистих потреб членів господарства, а також

продаж залишків виготовленої продукції.

За цими ознаками особисті селянські господарства відрізняються від фермерських, сільськогосподарських підприємств, оскільки згідно Закону України « Про фермерське господарство » воно є формою підприємницької діяльності громадян, які виявили бажання виробляти товарну сільськогосподарську продукцію, здійснювати її переробку та реалізацію з метою отримання прибутку на земельних ділянках, наданих їм у власність або у користування, у тому числі в оренду, для ведення фермерського господарства, товарного сільськогосподарського виробництва, особистого селянського господарства, відповідно до закону, та інших для яких основною метою є виробництво сільськогосподарської продукції з метою отримання прибутку[2].

Щодо земельних ділянок для ведення особистого селянського господарства, то ст.33 Земельного кодексу України визначає, що громадяни України можуть мати на праві власності та орендувати земельні ділянки для

ведення особистого селянського господарства. За загальним правилом іноземні громадяни та особи без громадянства можуть мати земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства лише на умовах оренди. Для ведення особистого селянського господарства використовують земельні ділянки розміром не більше 2,0 га, передані фізичним особам у власність або оренду в порядку, встановленому законом[3].

Якщо громадянин України реалізував своє право на безоплатну приватизацію земельної ділянки для ведення особистого підсобного господарства в розмірі менше 2,0 га, то він має право на збільшення земельної ділянки в межах норм, установлених ст. 121 ЗК України для ведення особистого селянського господарства[3].

Мова йде про те, що до набуття чинності ЗК України від 25 жовтня 2001 р. у редакції ЗК України від 13 березня 1992 р. такі господарства мали назву «особисті підсобні господарства». Водночас, Держкомзем у своєму листі від 5 квітня 2002 р. висловив офіційну позицію щодо

тотожності термінів «особисте підсобне господарство» та «особисте селянське господарство». Згідно з земельним законодавством, яке діяло до 1 січня 2002 р. (до набуття чинності ЗК України), передбачалася можливість отримання громадянами земельних ділянок для ведення особистого підсобного господарства розміром, як правило до 0,6 га. На сьогоднішній день цей розмір земельної ділянки збільшений до 2 га.

Слід зазначити, що Земельний кодекс України розрізняє два окремих способи безоплатного отримання громадянами земельних ділянок:

-приватизація земельної ділянки, яка перебуває у користуванні громадянина (надалі - безоплатна приватизація) та безоплатна передача земельних ділянок у власність громадян (надалі - безоплатна передача).

Третім способом виділяється ще набуття права на земельну ділянку за давністю користування (набувальна давність), згідно ст.119 Земельного кодексу України [4.с.330].

Але положення про набувальну давність

почали діяти тільки з 2016 року. Тому на даний момент є два способи безоплатного отримання громадянами земельних ділянок: безоплатна приватизація та безоплатна передача.

Обидва способи є подібними: земельні ділянки передаються лише громадянам України, безкоштовно, навіть розмір їх в обох випадках є однаковим і встановлений ст. 121 Земельного кодексу України.

Основна відмінність між цими двома способами полягає у тому, що безоплатна приватизація передбачає набуття права власності на ту земельну ділянку, яка вже перебуває у користуванні громадянина. При цьому, мається на увазі не лише той факт, що громадянин фактично користується цією земельною ділянкою, обробляє її, вирощує на ній продукцію, а, в першу чергу, та обставина, що земельна ділянка перебуває у його користуванні на законних підставах, тобто була передана йому раніше в користування за рішенням сільської (селищної) ради чи виконавчого комітету, є укладений договір на землекористування, або ця земельна ділянка

закріплена за господарством громадянина згідно з погосподарськими книгами.

Таким чином якщо земельна ділянка знаходиться у законному користуванні громадянина, то приватизувати її може тільки цей громадянин. Така земельна ділянка не може бути передана будь-якій третій особі без згоди законного землекористувача.

Слід також зазначити, що процедура безоплатної приватизації земельної ділянки є спрощеною порівняно з процедурою її безоплатної передачі. Зокрема, безоплатна приватизація земельної ділянки проводиться на підставі технічної документації, тобто проект відведення такої земельної ділянки не виготовляється. На противагу цьому, для безоплатної передачі земельної ділянки громадянину потрібно спершу отримати від сільської, селищної, міської ради дозвіл на виготовлення проекту відведення земельної ділянки, розробити та погодити проект відведення, і лише потім орган місцевого самоврядування приймає рішення про безоплатну передачу земельної ділянки у

власність.

На відміну від безоплатної приватизації, безоплатна передача полягає у передачі безкоштовно у власність громадянина вільної земельної ділянки, тобто такої земельної ділянки, яка в передбаченому законом порядку нікому не передавалась у користування. Вільна земельна ділянка може бути передана будь-якій особі, яка має право на безоплатне отримання земельної ділянки і ще цього права не реалізувала[5,с.11]

Таким чином, якщо громадянин тривалий час користується земельною ділянкою, наприклад, у зв'язку з її розміщенням поблизу місця його проживання, відповідно у нього незалежно від часу користування земельною ділянкою не виникає права приватизувати її, якщо земельна ділянка не передавалась йому в користування.

Такий громадянин може отримати право власності на цю земельну ділянку як на вільну земельну ділянку в порядку безоплатної передачі.

Існує багато моментів із нерозумінням

відмінностей цих двох різних способів безоплатного одержання земельних ділянок.

Найбільша кількість спорів виникає у тих випадках, коли земельна ділянка безоплатно передається у власність не громадянам, які фактично нею користуються, а третім особам. Такі випадки мають місце, зокрема, коли громадяни користуються земельними ділянками більшої площі, ніж встановлені Земельним кодексом України.

Якщо громадянин, який фактично користується земельною ділянкою для ведення особистого селянського господарства, отримав її в користування на законних підставах, то її передача у власність третій особі є незаконною і може бути в судовому порядку. Відповідно до ч. 5 ст. 116 Земельного кодексу України надання у користування земельної ділянки, що перебуває у власності або у користуванні, провадиться лише після вилучення (викупу) її в порядку, передбаченому цим кодексом. Тому без згоди особи, яка на законній підставі користується земельною ділянкою, або без попереднього законного вилучення земельної ділянки з

користування ця ділянка не може бути передана іншій особі [3].

Проте, якщо громадянин лише фактично користується земельною ділянкою без наявних у нього документів на право землекористування, суд не визнає факту порушення його прав при передачі земельної ділянки у власність третій особі.

У зв'язку з цим саме фактичне користування земельною ділянкою не надає громадянину переваг на безкоштовне цієї земельної ділянки у власність.

Виходячи з цього, громадянам, які користуються земельними ділянками та ведуть на них особисте селянське господарство, не маючи документів, що підтверджують їх право користування ними, доцільно оформити документи для безоплатного отримання цих ділянок як вільних.

Потрібно сказати, що останні зміни в законодавстві певною мірою спростили та врегулювали процедуру безоплатного одержання земельних ділянок.

Відповідно до положень Земельного

кодексу України, особа, зацікавлена в одержанні вільної земельної ділянки для ведення особистого селянського господарства, звертається із клопотанням про надання дозволу на його розробку до відповідного органу місцевого самоврядування за місцезнаходженням земельної ділянки. У клопотанні громадянин зазначає приблизний розмір та місце розташування земельної ділянки.

Орган місцевого самоврядування не може безпідставно відмовити громадянину у наданні дозволу на розробку проекту відведення земельної ділянки. Підставою для такої відмови може бути лише невідповідність місця розташування земельної ділянки вимогам законів, прийнятих відповідно до них нормативно-правових актів, а також генеральних планів та іншої містобудівної документації, схем землеустрою і техніко-економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно-територіальних утворень, проектів землеустрою щодо впорядкування території населених пунктів,

затверджених у встановленому законом порядку[6, с.278]

Земельні ділянки для ведення особистого селянського господарства розміщуються переважно в сільських населених пунктах, де, як правило, немає розробленої та затвердженої містобудівної документації. Також, якщо громадянин тривалий час фактично використовує земельну ділянку для ведення особистого селянського господарства, це свідчить про те, що її використання за цим цільовим призначенням відповідає схемі землеустрою та техніко-економічним обґрунтуванням застосування та охорони земель.

Таким чином, переважно в органів місцевого самоврядування немає законних підстав для відмови у наданні громадянину дозволу на виготовлення проекту відведення земельної ділянки для її безоплатної передачі громадянину, який фактично користується ділянкою.

Громадянам, які мають у фактичному користуванні земельні ділянки та ведуть на них

особисте селянське господарство, потрібно оформити право власності на ці земельні ділянки в порядку безоплатної передачі, тому що переважна більшість земельних спорів, виникає через несвоєчасне оформлення землекористувачами прав на землю.

Список використаної літератури

1. Про особисте селянське господарство: Закон України від 15.05.2003 // ВВР України. - 2003. - № 29. - Ст. 232. 2. Про фермерське господарство: Закон України від 19.06.2003 // ВВР України. - 2003. - № 45. - Ст. 363.
2. Земельний кодекс України: Закон від 25.10.2001 № 2768-III / Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 3-4, ст.27.
3. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. // Офіційний вісник України. - 2003. - № 11. - С. 462.
4. Лебідь В.І. Особисте селянське господарство чи особисте підсобне господарство? // Держава і право: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 17. – К.: Ін-т держави і права ім.

В.М.Корецького НАН України, 2002. – С. 329–331.

5. Хвасенко А.А. Правове забезпечення розвитку особистих селянських господарств: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук: спеціальність 12.00.06 / Національна юридична академія України ім. Я.Мудрого. - Харків, 2002. - 19 с.

6. Аграрне право України: Підручник // Гафурова ОВ. Гребенюк М.В. Семчик В.І та ін. / За ред. В.М.Єрмоленко. – К.: Юрінком Інтер, 2010. – 606 с.

Наукове видання

*ЧЕРНІГІВСЬКИЙ! ІНСТИТУТ ІМЕНІ
ГЕРОЇВ КРУТ Приватного акціонерного
товариства «Вищий навчальний заклад*